

AMICULU SCÓLEI

fóia pentru naintarea invetiamentului si a educatiunei
la Romani.

Ese in tóta Sambat'a. — Pretiulu abonamentului pentru provinciile austriace: pe anu 4 flor., pe siése luni 2 flor. 25 cr., pe trei luni 1 flor., 25 cr.; — éra pentru Romania'a: pe anu 30 piastrii (lei) si pe semestru 16 piastrii. — Pentru inseratiuni se vor respunde 5 cr. de serie. — Abonarea se face la postele c. r. si pela DD. corespondinti.

Cestiunea reformarii scóloru populare.

(Urmare din Nrulu 45.)

Din imbuldirea materialului furamu siliti a intrerumpe în numerulu trecutú revist'a evenimenteloru si misicariloru scolare. Se continuamu dara din numerulu 45.

In numerulu acel'a terminasamu cu impartasirea unoru pasagie din nrul. 13 din „Volksschule.“ Amu impartasitu causele din care cele mai multe din staturile Germaniei purcedu in despartirea scólei de beserica. Amu poté se mai impartasimu multe in asta privintia, dar' d'o parte ne tememu se nu cada pre lunga revist'a nóstra, d' alta parte ne tememu se nu cugete cineva ca noi tóte le scormonimu cine scie pentru ce, caci, vedi d-ta, omulu e alu peccatorulu si de multe ori i mai place a se uitá la lucruri pe dosu decatu pe facia. Cu tóte astea fia-ne permisú a mai impartesi inca ceva.

Allgemeine d. Lehrertg. reportéza din Moguntia (Mainz) urmatórele: „din o desbatere a senatului din Moguntia aflamu, ca toti suntú tare nemultiemiti cu progresulu scólei d' acolo. Senatorulu Schneider basatu pe documente neresturnabile a demustratu pan' la evidentia, ca cultur'a copiiloru, ce esu din acea scóla atatu este de manca, incatu scól'a comerciala e silita se instrueze de nou in sciintiele elementare de lipsa, pe copii cari vinu din aceea scóla. Dar' nu suntú invetiatorii caus'a reulu, ci spiritulu ce pre domnesce aceea scóla. Invetiatorii impedeati prin tutoria sub care jacu nu potú face aceea ce aru poté face sub alte impregiurari mai bune, copii suntú siliti se mérga in tóta demanéli'a la beserica si iérn'a se sgribure, se bata in pinteni de frigu, ér' vér'a celu pucinu se se intinda si se casce si se invetie pe „far niente.“ Senatulu a

denumitu o comisiune, care se cerceteze lucrulu d' amenuntulu. Alégas-e orice s'a alege din acést'a, impregiurarea dá numai ajutoru: ca scól'a populara cu cunoscintiele ei necesare pentru vie-tia trebue se stee sub inspectiune civila (mirenésca), si beserec'a se-si reserbeze numai ceea ce i se invine, adeca instructiunea religiuinara.“

Pan' aici aduseramu causele ce vorbescu pentru despartirea scólei de beserica pentru care s'au scrisu chiar' si brosiuri intregi. Se aducemu acumú si parerile acelor'a, cari vorbescu in contra acestei despartiri. Cauta se marturimu din capulu loculu, ca in contra despartirii fórté pucine pareri am potutu ceti pan' acumú. Care ar' fi caus'a nu vom a scí, ci lasamu s'o alte cetitoriu. Din parerile in contra despartirii n'avemu se impartasimu mai d'aprópe d' auirea decatu din unu articulu intitulatu „Pentru cestiunea reformarii scólei populare“ publicatu in „Oèsterr. Schulbote“ odinióra fóia oficiala scolastica, in nrú 38, 39, 40. In partea a trei'a a acelui articulu se dice: „De cateva luni s'a aude la noi: „despartirea scólei de beserica.“ Eu socotu, ca omulu n'ar' trebú se imiteze cá papagululu nisce frase aruncate 'n ventu; mai antaiu desmembréze fras'a, esaminez'o din tóte partile, apoi numai atunci se se decida pentru séu contra. Eu voiu cercá se analizezu acésta frasa.

„Ce intielege partid'a sub fras'a „despartirea scólei de beserica,“ carea a scris'o pe stindarulu seu? Eu nu potiu intielege alt'a decatu aceea, ca inspectiunea si administrarea trebiloru scólei populare voru a o luá cu totulu din man'a autoritatiloru besericesci, si a o incredintiá in man'a autoritatiloru civile; pentru ca credu, ca nime nu va pretinde seriosu, cá scól'a si beserica, cari au se inaltie cultur'a spiri-

tuala a poporului se fia dóue institutiuni despartíte, bá póte chiar' astu-felu de institutiuni, cari se eschidu un'a pe alt'a, — nu va prelinde, nime care recunósce, ca beseric'a si scóla suntú dóue institute necesare in societatea omenésca, nime care crede in „societate“ si in „statu“ si nu se inaltia à la Carl Vogt la cugetele nebune: „Anarchi'a este gradulu celu mai inaltu alu culturii omenesci.

„De óre ce noi astu-felu interpretamu acésta frasa (adeca asiá precumu vrè si acea partida?) vremú totu odata s' adaugemu si o oserbatiune practica, dar' fórté scurta.

„La orice institutiune trebuie se iai mai antaniu sam'a la scopulu la care se întesce, apoi dup' aceea se cumpanesci midilócele ce suntú a se aplicá pentru a-jungerea scopului preftu.

„Fora indoiéla scopulu scólei populare este: a impartasi întregei tinerimi basele pe cari are a se fundá cultur'a spirituala si civila, si dupa potintia a inaintá educatiunea din tóte partile.

„Midilócele spre acest'a suntú: o anumita mesura de cunoscintie formale si reale, si abilitati, cari invetiatori priceputi si cu ajutorulu midilóceloru de invetiamentu au se le presteze copiiloru in unu tempu anumitu. . . .

„Sperezu ca aceea nu va negá nime, fia crestinu séu judeu, paganu séu mahomedanu, ca adeca religiunea si moral'a confesiunei respective are d'a se luá cá obieptu obligatu de invetiamentu. Pentru acést'a n' am nevoia d'a aduce documinte. Cumca beseric'a are nu numai dreptulu, dar' si detori'a d' a se ingrigi pentru latirea si esplicarea invetieturiloru ei; cumca ea este invetiatórea si aপরatórea dogmeloru ei religióse si morale dupa legile divine si omenesci, — acésta inca nu va disputá nime. Asiá dara pana candu este vorba de impartasirea instructiunei religionare in scóla, pan' atunci nu póte fi vorba de »despartírea scólei de beseric'a. In acest'a voru consemli chiar' si cei mai atitiati profeti ai acelei doctrine intunecóse.“

Aici neoprimu si lasamu lectorulu se judece care din cele citate pan' aici au mai multe cuvinte séu ratiunaminte?

Misícările pentru despartírea scólei de beseric'a au inceputu si in Austria. Popii tragundu in partesi pe unii invetiatori au inceputu a protestá. Asiá an potestatu in dieces'a Leitmeritz din Boemi'a, si in dieces'a Linz. Atat'a despre misícările despartírii scólei de beseric'a.

Se vedemu acumu cine a redicatu flamur'a despartírii scólei de beseric'a, cine o pórtá si cine se lupta

pentru acést'a. Celu ce cunósce reulu acel'a lu-póte descoperi, pe celu ce-lu dóre trebuie se se vaite, celu ce e nedreptatitu trebuie se se planga, si celu ce e atacatu trebuie se se difinda si se céra ajutorulu celui mai tare. Asiá e; si pe campulu invetiamentulu invetiatorii cunoscú mai d'aprópe reulu, ei suntú nedreptatiti si ei suferu, ei dar' trebuie se reclame vindecarea reulu. Astu-felu se si intempla. In Germani'a invetiatorii au inaltiatu flamur'a reformarii scóleloru, ei au pusú man'a la edificiulu putredu alu invetiamentulu, cá se-lu repareze si se-lu innoésca dupa recerintiele tempulu presentu. Dar' dóca s'ar' uitá cineva la starea actuala ticalósa a invetiamentulu la noi, si apoi ar' întrebá, cum potú se redice chiar' invetiatorii flamur'a reformarii scóleloru, si inca chiar' flamur'a despartírii scólei de beseric'a, cumú potú ei se-si casce gur'a chiar' pentru asiá ceva, pentru unu lucru atatu de gravu? Candu va întrebá, dícemu, astu-felu, de securu ca nime nu-i va poté raspunde. Caus'a se póte întielege prè usioru.

Gradulu culturii pe care se afla invetiatorii Germanii, este destulu de inaltu pentru cá se insufe respectu toturoru celoru ce fugu de lumin'a adeverata cá de uciga-lu-crucea, toturoru cari credú ca numai potcapiulu si hain'a lunga are privelegiulu d'arespandilumin'a. Dar' cu tóte astea gradulu inaltu de cultura nu ar' fi d'ajunsu pentru d'a dá unu tonu resonatoriu si decidiatoru. Mai este inca de lipsa cá se se intrunésca, si apoi din unirea toturoru, din unirea anemiloru si cugeteloru se resulte o cerere, o pretensiune, o reclamare comuna. Ocasionea si dreptulu d'a-se intruní in calu au invetiatorii germani atatu in particularu (in tienuturi, cercuri s. a.) catu si in generalu, vá se dica, d' a-se tranáite din tóte tienuturile, tierile, staturile representanti la o adunare generala a invetiatoriloru. Aceste intruniri suntú conferintiele séu adunările asiá numite invetiatoresci. Éta dar' conferintiele séu adunările invetiatoriloru suntú organele prin care, aflandu defecte si ilegalitati, ceru in tonu potente ameliorare si indreptátire, prin care, invetiatorii aflandu cái mai secure ducatóre la scopu si la lumin'a adeverata, ceru se se aplice, se se puna in fapta. Éta aceste conferintie, aceste adunari au inaltiatu flamur'a reformarii scóleloru, — flamur'a despartírii scólei de beseric'a. Deci cestiunea reformarii scóleloru, séu emanciparii loru de sub influinti'a nedrépta si apasatóre a popiloru, n'a esítu numai din crerii unui'a séu ai altuia, ci din desbaterile si consensulu comunu aloru sute si mii de invetiatori. Cuventulu lorú a petrúnsu la tronuri, si tronurile au inceputu a

ascultă si a implini cererea comuna, precumu amu vedutu in cele ce le-amu impartesitu pan' aicia. Dar' in contra realisarii acestei cereri, in contra emanciparii scóloru de sub popi, s'au sculatu popimea, si a inceputu a misică tóte cá se póta impedecá acésta emancipare. Popimea cá se póta lucrá in contra mai cu rezultatu a inceputu in diverse chipuri a trage in parte-si si pe unii din invetiatori.

(Vá urmá.)

Ceva despre scólele populare.

De lenga calea Ardeleniloru (?) in 1. Novembre 1862.

(Urmare.)

Eu nu dîcu, ca dóra astfelu s'ar' portá toti docentii facia cu scól'a, nu, — respectu cui se cuvine, — bine ar' fi se nu fia nici unulu. Inse candu aceste semne le intempnamu in scóla, ce caracteru potemu dá docintelui carele o conduce? Structur'a, faci'a, curatien'a scólei esterna si interna, esprima caracterulu docintelui: prin elu si caracterulu comunei, propasirea natiunei in-tregi. Inse la privirea semneloru susu insírate, ne vine inainte docintele de unu caracteru molestu, necrescutu, desbracatu de totu gustulu esteticu.

Acésta eróre a scóleloru nóstre populare, de locu se póte indreptá, catu-ce docentii voru considerá edificiu scólei din punctu de vedere mai inaltu, din acelu punctu, care intru adeveru lu-merita. Cea mai mare bagare de séma se recomenda docintiloru, cari fungéza atunci candu e vorb'a in cutare comunitate a se redicá scóla nóua, cá adeca din tóte poterile se lucre la locurile competente, — respectandu si starea materiala a comunitatii — a se edificá scóla dupa stilulu modernu, mai alesu de catu alte edificii ale poporului, carea se póta fi mama crescatóre pentru tóte casile plugariloru, éra preste totu se fia scopulu corespundietóre. Se grigésca dara pentru loculu bunu si modestu, pentru incaperile debutiúte, ne remanendu camar'a, stalaulu etc. afara. De chilinu se grigésca cá incaperea scólei se fia destulu de mare, si acést'a atunci va sci, déca sciundu numerulu prunciloru deobligati a frecuentá scól'a, pentru tia-care va lasá locu de 2—3 talpi patrate, care imultindu-le cu numerulu prunciloru, va resultá marimea incaperei. Se grigésca mai departe a provedé scól'a cu tóte uneltele scolastice neincurgiaratu de lipsa, precum scaune bune si comóde, tábla négra pentru socóta, langa care: cret'a si buretele se nu lipsésca, asiá cuglele pentru incepatori in socotire, asiá leni'a, cerus'a si atra-

mentulu — tint'a. — Pareii scólei se fia condecorati: 1. cu icon'a domnului Cristosu in care binecuventa pruncii; 2. totu feliulu de litere si si table de silabisatu pentru incepatori; 3. totu feliulu de portrete din istori'a naturala d. e. animale, paseri, insecte; 4. totu feliulu de formulare caligrafice pentru imitare; 5. totu feliulu de mape; 6. orologiulu se nu lipsésca. Se aiba scól'a cartile trebuintúse de e cu putintia unu globu alu pamentului, si baremu dóue mape alé Europei, si a patriei in care locuimu. Si mai incolo se grigésca bine intru asiedierea comóda si corespundietóre a unelteloru scolastice. Scaunele asiá se fia asiediate catu docintele si prin midiloculu loru, si pre de laturi se póta amblá, candu se cere. Més'a séu catedr'a sa se fia in frunte, cá se póta avé in vedere pre toti scolarii de odata. Tabl'a négra se-i stee d'a stang'a catedrei, intórsa asiá, cá si densulu si scolarii se póta de odata vedé lucrarea. Cuglele se stee de-a stang'a catedrei.

Este o cercustare care nu se póte din destulu recomendá intru redicarea scóleloru. Mai pe totu loculu vedemu scólele intórse: atatu incaperea scólei catu si a docintelui, séu déca a acestuia nu, dar' de buna incaperea scólei catra utilia si drumuri centrale. Acésta cercustare e contrarie scopulu pentru care s'a radicatu scól'a. Pe asiá feliu de cali si utilie centrale, se intempla cele mai dese zuraituri de trasuri, cele mai dese adunari de ómeni, vorbiri si si larmuri. Singuru celu ce scriu aceste am observatu, cum pruncii scolari, la tóta zuraitur'a de trasura, la tóta vorbirea de pe utilia se lasa de ocupatiunea sa, saru de multe ori susu pe scaunu din curiositate cá se védia ce e pre utilia, si si perdu atentiunea si firulu propuneriloru si discipulii si docintele, precum si gustulu de studiare. Nu altu cum pulbere pe asiá strato se face si se radica in mai mare masura, si catu de reu influasu are asupra sanetati scolariiloru fragedi, unde neincetatu strabate, si-póte intipui ori-care docinte priceputu. — Dar' de multe ori, asiediatu fiindu scól'a cu ferestile catra utilia, nu de parte e cas'a comunala si de birtu, vedu si audu pruncii batai crunte, infamii batjocuri si alte demoralisari, apoi aceste ce impresiune voru face asupra plecariloru din laintru morale ale prunciloru, éra si póte judecá tia-care docinte desteptu Dreptu aceea mai consultu e, se se midilócésca, cá edificie scólei, se nu se ridice in brésd'a de catra utilia, fara in brésd'a de catra gradina asiá cá intra scóla, si utilia se remana unu spatiu, care dupa inpregiurari distingandu-lu de ocolu, se póte plantá cu diverse flori pentru restauratiunea prunciloru in órele li-

bere, éra de catra ulitia se fia inchisu cu gardu. Prin acést'a va poté incungiurá tóta neplacerea, si si aeru mai curatu si mai santeosu va poté lasá in scóla prin deschiderea ferestiloru de catra gradina.

Peste totu se-si aduca aminte docintele, ca scól'a de o parte e cas'a lui d-dieu, éra de alta parte e scól'a vietii, asiá se fia dara scól'a atatu din laintru, catu si din afara cá se indulcésca si se atraga la sine, atatu pre pruncutii scolari, catu si pre parintii prunciloru intru tramiterea loru la scóla, cá pruncii bucurosu se petróca in scóla, si cá dedanduse cu curatieni'a si rendulu celu bunu alu scolei, cu tempu se tiena si ei casile loru frumóse, curate, si la rendu bunu. Curatieni'a dara e anim'a lucrului si in scóla, si docintele va grigí, cá scól'a in tóte dílele prin fetitiele mai marisióre se se meture curatu, pulbera se se stérge pe totu loculu, s prin deschiderea ferestiloru, se se renoiésca aerulu stricatu. Docintele intieptu va sci sterní emulatiune in fetitiele séu pruncutii scolari, cá cari de cari se scie mai bine meturá, sterge pulbera, deschide ferestile etc., asiá catu abia se astepte fia-care rendulu seu de meturatu, si acést'a i va intarí pre prunci intru curatienia pentru tóta viéti'a loru. —

In urma se nu fia docintele — precum suntu multi — cu nepasare catra edificiu scólei, se grigésca de bunastarea lui si se nu astepte — precum facu multi — si celu mai micu cuiu, si cea mai neinsemnata scadere, totu numai din partea comunitatii, fara se faca si densulu ce se póte impliní dela sine. Se grigésca cá gradin'a scólei se se ingradésca cu gardu, si ocolulu cu usi mai solide, nunumai cu spini, precum se intempla in cele mai multe locuri, in primavéra se faca gardu de spini, care iérna lu ardu atata vecinii catu si docintele. — Éra pentru lips'a trupesca, va sci docintele ce e fórte delipsa la casa, cá se nu fia siliti scolarii pe langa feresti, pe verfu de gunóie, séu chiaru spre celu mai mare scandalu in ulitia a-si impliní lipsele sale. —

Va díce óre care dintre docinti: aceste suntu fórte frumóse, numai de s'ar poté asiá lesne intemplá! Fierescé amate docinte! asteptandu mura in gura, séu cugétandu-te de óre-ce »non plus ultra«, ti vei tiené de derogare a luá peleri'a naintea unui séu altui, ca si cum spre asiá ceva nu ai fi obligatu, ci numai se demandi si se dai cu pitiorulu in pamentu naintea poporului — apoi asiá ti-dau crediementu, ca cuvintele mele — respective a didacticei — suntu fórte frumóse, dar' domni'a ta nu le vei poté nici candu efeptuá. Eu sum convinsu, ca a-

cele comune, care astadi se bucura de edificiu scola-stice, si scóle bine organizate — care intru adeveru ne facu onóre, inse durere, suntu forte rare! — de nu contribuía docintii respectivi cu zelositatea sa spre aceea, de buna séma nu aru avé astadi asiá scóle bune si frumóse.

Se trecemu la punctulu alu doilea, respective se vedemu pre docintele facia cu scól'a, in catu sub scóla intielegemu instructiunea, tractarea cu pruncii, pedagogi'a ins'asi. Docintele in acestu punctu are indoita obligatiune, de óre ce in acestu punctu vine in cea mai de aprópe corelatiune cu discipulii sei. Facia cu acestia, densulu nu e numai docinte, — invetiatoriu — elu e si pedagogu — crescatoriu. — Cá docinte dupa sistemulu prescisu se propuna sciintiele de invetiatura discipuliloru sei din principiu si scopu mai inaltu. Éra principulu celu mai de capetenia se si fia, cultur'a generala a poporului nostru romanu, dia care va resultá buna-starea lui materiala. Poporulu are in sine potintia si potere nepretiuvera, tóte si-le póte face singuru cu poterea sa, inse debue se cunósca acea potere, si se o aplice in folosulu seu, éra acést'a va pote face prin cultur'a generala. Se scie poporulu nostru legerea, scierea si socotirea, — care suntu bas'a sciintieloru, — apoi a pasitu pe trépt'a culturei generalii, aceste voru implé casile plugariloru nostri de carti economice, de carti de rugatiune, de calendare, ba si de cate una fóia natiunala, si apoi cine nu cunósce folosulu toturoru acestora, care-lu producu in viéti'a sociala. Dreptu aceea discipulii se nu se restringa numai la „Ciasoslovu“ si „Psaltire“, care dupa sistemulu vechiu erá totu scopulu instructiunei, fara debue se capete discipulii cunoscintie elementare, ale mai multoru ramuri de sciintie, d. e. din istori'a lumii, de care se tiene si biblic'a, din geografia, din economia, din istori'a naturale, din religiune, éra mai cu séma: légerea, scrierea si socotirea, mai pre susu de tóte intru atata se se intiparésca in mintea discipuliloru, catu acestea nunumai pentru tempulu catu frecuentéza scól'a, fara pentru tóta viéti'a se le scie si se se folosésca de ele. Atunci va avé tóta comun'a romana conlocuitori destepti, judi, jurati si alti diregator-i satesci bravi si apti, cari nu voru fi siliti a se rogá si de Stanu si de Branu, se le cetésca o scrisóre catu de mica, nici se pórté socot'a pre ravasiu. Pentru aceea orí ce sciintia voescé docintele a propune, cá se póta acasigá animile discipuliloru spre primirea ei, carea se frup-tifice in tóta viéti'a loru, nainte de tóte debue prin esemple vii se descria discipuliloru folosulu aceia-si sciintie pentru viéti'a sociale. Astfelu cultur'a generala va

fi plantata in scolari, si plant'a crescandu arbore va aduce frupte dorite in etatea barbatiei si a batrenetieloru loru. Atata am avutu de cugetu a observá despre scopulu, care debue se-lu aiba docintele facia cu discipulii sei in instructiune.

Dar' nu e numai docinte, elu e si crescatoriu eleviloru siesi incredintiatu. Si cá astfelu e deobligatu a midiloci o crescere buna in animile discipuliloru sei, si acést'a érasí nunumai pana ce suntu scolari, fara ma; vertosu dupa ce voru pasi din scóla, candu cele invetiata si audite le voru pune in pracsá, se stralucésca in ei. Acést'a va poté midiloci pedagogulu prin o disciplina bine nimerita. Acest'a e inse lucru celu mai greu in cestiunea scolastica, aici se postescu proprietati mari, cunoscintia de omu, cunoscintia naturei prunciloru, si a plecariloru si facultati loru loru spirituale, éra mai cu séma se postesce cá insusi docintele se aiba anima nobila, crescuta, si buna, anim'a unui adevératu parinte, cu unu cuventu se fia insusi crescutu bine, cá se póta fi crescatoriu bunu. — Tóte starile in lume, au cate unu principiu dupa care lucra si din care purcedu in lucrarile sale; asiá si scól'a debue se aiba unu principiu conducatoriu, pre langa care tóte se se invertésca, si din care tóte se procédá. Starile in lume potu avé demulte ori principii false, ducatóre la periclitari si nefericiri; scól'a inse nu póte avé altu principiu, de catu principiu moralitatii, basatu pe temerea de d-dieu si pe religiunea crestina, principiuu fericirei omenesci. Éra o disciplina scolastica bine nimerita, póte fi principiuu; acestuia edificatóre, póte realisé o crescere religiósamoralá cu elevii in scóla. Ca unde pedagogulu, donatu cu caracterele amintite, observéza regulele disciplinare in scóla, — nu cu asprime grobiana, ori si tirania cruda, caci a trecutu tempulu, cá scólele se mai totu fie locu de maltratare, — acolo pruncii se dedau spre totu ce e bunu, frumosu, si moralu, d. e. déca pedagogulu tiene rendu bunu in scóla, déca vedu pruncii ca regulatu in tóte dílele i striga din catalogu, si insémna presentia séu absentia loru, déca vedu pruncii ca propasirea séu lasitatea loru regulatu si dupa meritu se insémna, déca pedagogulu observéza cu barbatia statornica regulele scolastice la esire si intrare in scóla intru portarea loru sub órele propunerei, intru portarea loru in beserica, intru portarea loru pre utilia, intru impartirea loru in clase, de aci se invétia si discipulii a fi regulati in tóte, cate se tienu de viétia loru viitóre. — Déca pedagogulu opresce sudalmele, si nici singuru nu face, déca nu se mania, si si in prunci descépta ura in contra

maniei, déca e dreptu in promisiune si in cuvinte naintea prunciloru, déca e statornicu si cu caracteru barbarescu intr' o forma pazindu ecuilibrulu tractarei sale cu pruncii, tocmai asiá se dedau si pruncii, a se feri de sudalmi, a urí mania, a fi drepti, a-si apropiá caracteru barbarescu. Déca vedu pruncii pre docinte voiosu in intreprinderile sale, séu propunendule, séu ocupanduse in órele libere, si densii se dedau a fi voiosi, diliginti, multiamiti cu sórtea sa. Si in urma déca prunciloru, carii bucurosu primescu tóta invetiatur'a despre d-dieu si despre beserica, li se va intipari in minte, ca omulu are destinatiune mai nalta, si care pe elu l' astépta dupa mórte, la care elu prin fric'a lui d-dieu, si implinirea demandatiuniloru lui si-a reguleloru bisericesci, va poté ajunge; asiá fórté usioru va efeptu pedagogulu si crescerea religiósamoralá a tenerime scolastice, si prin acést'a in intréga generatiunea viitóre.

Se punemu inse, ca unii docinti si pedagogi — precum suntu multi — delaturandu ori-ce metodu si disciplina a instructiunei si a crescerei morale, si-argéza dreptu in scóla de superiori absoluti, de demandatori netiermuriti, de despoti arbitrari, ai prunciloru scolari, si prin urmare — afara de aceea ca propunu sciintiele fara nici unu scopu, fara nici unu principiu mai inaltu, numai superficialu, in cei doi, trei ani din taniu a oficiului seu, si si in aceia numai in primele dóne, trei luni cu zelulu si caldur'a, care ar' debuí se stralucésca in ei preste tóta viétia loru, intru o forma, de aci incolo molestia, lasitate, murmuitura, neindestulare cu sórtea sa, — silescu pruncii a invetiá sciintie care nu se tienu de sfer'a loru, séu a invetiá ceva mechanicsce din cuventu in cuventu, fara a pricepe adevératulu intielesu, éra legerea, scrierea si socolirea, o neglegu, si cugeta ca au facutu destulu chiamarii sale, déca nainte de esamenu, de fric'a inspectorului scolaru, a silitu pruncii díu'a nóptea se invetia óre cateva intrebare si paragafe mechanicsce de rostu, éra candu le deschidemu cartea intr'altu locu unde elu nu a invetiatu, nu scie lege, si érasí se multiamescu déca pruncii potu imitá scrisórea docintelui pre urm'a cerusei, prin urmare asiá docinti nu potu fi adevérati docinti facia cu discipulii, de óre ce discipulii facia cu densulu la finea lucrului nu sciu nimica. — Apoi punendu inca si aceea, ca pedagogii intrá in scóla cá niscari lei incordati cu tonu scurtu picante, si infigoratoriu, la cea mai mica eróre a discipuliloru se mania, i injura cu cuvente care prunciloru nu le ar' fi iertatu nici a le audi; apoi unuia i smulge parulu, altaia i trage urechile, pre alu treilea

la lovesce presté gura, si ce e mai multu unii tienu a fi védia, ca tomái in beserica naintea parintiloru i sga-tiena de capu, i lovescu cu cartile besericesci; pre pruncii in scóla nu i tienu in vederea sa, nu converséza cu ei dupa natur'a loru, cu cuventulu cá de tresnetu, „invetiati“ si-gata misiunea sa; ei aci siedu pre catedra jocanduse cu cate ceva in mani, aci esu afara, aci primescu visite straine, aci gata lucruri private cu ómeni din satu, aci se si cérta cu alti, aci vorbescu cu soci'a si pruncii sei séu se si cérta cu ei; unu scolaru debue se-i aduca apa, altulu se-i faca focu, alu treilea se-i grigésca de stalau, alu putrulea se-i tiena pre bracia pruncutiulu celu umblatoriu, carele plange, a-lu cincea se legene pre celu din léganu, toti preste véra se-i sape gradin'a, se-i stringa campulu, si alte lucruri servile se le duca in capetu; si totusi se poftésca cá pruncii se vina regulatu la scóla si se invetie moralitate? Apoi una data e beatu, alta data se cérta cu ómenii, éراس de alta data se bate cu cineva, apoi se mesteca si in alte nelegiuri, — aceste tóte abatu scótele dela scopulu principalu, dela asiá persóne nu se póte invetiá moralitate, asiá persóne standu in fruntea scólei, nici odata nu potu fi docinti si pedagogi adevérati ai natiunei romane! Asiá persóne onoratoru docinti! nu suntu crescatori, ei tirani, cari nu suntu chiamati a fi pedagogi, si cari rodu la firulu vietii natinuale, si cari domniiloru vóstre toturoru si celoru buni le strica onórea si numele celu bunu! Astfeiu de pedagogi déca i are natiunea nóstra in senulu seu, apoi de siguru scótele nóstre voru esiste numái cu numele, scopulu va remané neimplinitu, natiunea misera in totu intielesulu.

(Vá urmá.)

E s t r a s u

din protocolulu comitetului districtuale, compusu pe temeiulu instructiunei despre regularea provisoria a constitutiunei municipale din comitate. districtulu Fagarasiului si alu Naseudului si scauneloru secuiesi in marele principatu Ardealulu. despre siédintiele tieunte in Naseudu din 25 pana in 29. Septembrie 1862. sub presídiulu capitanulu supremu alu districtulu Alecsandru Bohatielu.

Presidiulu propune spre desbatere intrebarea cumca ce midilóce aru fi de intrebuintiatu spre a se indemná parintii se-si dee pruncii la scóla mai regulatu, si in legatura cu acést'a cumu se se inaintéze cu scól'a deodata si pomaritul?

Dupa ce s'a luat in consideratiune opiniunea invetiatorulu de preparandia Vasiliu Petri, chiamatu cá pricefatoriu de lucru, s'a decisu:

1. cá in scótele comunali pe lenga cititu, scrisu si calculatu si cu ele in legatura se se predee prunciloru nesce cunoscientie practice, acomodate capacitatei si priceperei loru, precumu cantari besericesci si populari, nesce principii pe scurtu despre moralitate si religiositate, mai incolo nesce liniamente din antropologia si dietetica, p. e. ce are a face unu pruncu ori unu omu mare, cá se-si conserve sanetatea, cumu se se pórté se fia placutu lui d-dieu si ómeniloru? Dupa cunoscientiele cele mai elementari din scientiele naturali se li se implante si cunoscientie economice, precum despre crescerea si nutritrea animaliloru dela economia, apoi nesce axiome scurte despre natur'a pamentulu, incatu privesce la economi'a tieranéscá, mai in-colo alu deprende in practica in semenarea, plantarea, altuirea si cultivarea pomiloru si a plantelor mai de lipsa, precumu legumi si altele, asiá fasole verde, morcovi, pere de pamentu, curechiu si c. l.; inse tóte aceste intr'unu modu placutu prunciloru, ca se-i atraga la scóla, si parintii se pricepa folosulu invetiaturiloru adusu de fiii loru, cá si ei se aiba aplecare a si-i tramite la scóla.

2. Tóte acéstea se potu ajunge numái prin invetiatori calificati. Deci cá invetiatorii se nu fia constrinsi a cautá venite accidentali, s'a statoritu se se im-bunatatiésca plat'a invetiatoriloru dupa o norma, in carea s'ar' impartii comunitatile in trei clase: in comunitatile din clas'a antaia s'a statoritu 200 fiorini v. a. in cele de midilocu 150 fi., si in cele mai mice 100 fi. pe anu.

3. Invetiatoriloru se li se dee ocaziune de a se calificá si in practic'a pedagogica prin societati de lectura intre densii si prin introducerea conferintiloru invetiatoresci.

4. Invetiatorii se fia clasificati in trei clase dupa sporiulu, desteritatea si 'diliginti'a loru. — Cei dia clas'a antaia se aiba dreptu a competi dupa statii invetiatoresci de clas'a antania, din a dóu'a clasa la statii de a dóu'a clasa, ér' cei din a trei'a clasa la statii de clas'a acést'a. —

5. Comisiunea scolastica, despre a carei renfintiare se vorbesce mai in diosu, considerandu sporiulu facutu in practica de facare invetiatoriu, va naintá pe unulu séu pe altulu dintru clas'a inferióra la un'a mai inalta.

6. Comunitatoru se le fia iertatu a-si alége pe

invetiatorii loru dintre trei candidati propusi de comisiunea scolare, locati dupa calificatiunea loru intr'un'a din clasele, de care se tiene acea comunitate. Acesta alegere se fa la inceputu pe doi ani de proba, dupa a caroru espirare, deca invetiatoriulu va arata sporiu si portare buna, cu unu cuventu fructe indestulitoare, mai multu se nu se pota delaturá din postu dupa placu, ci numai din cause suficiinti, dupa o cercetare formale si numai pe temeiulu unei sentintia pronunciate din partea comisiunei scolastece.

7. In casu, candu midilócele indemnátore nu aru ajutá, atunci se se tiena si se se esecute cu esaptitate receruta ordinatiunile ce suntu in fiintia in privinti'a scóleloru, adica se se folosésca si sila. Dupa ce se voru fi aflu parintii cei nepasatori pe calea listeloru de absentia, ce le va catá invetiatoriulu a-le face in tota septaman'a si a-le predá judelui comunale si inspectorulu locale spre a le dá judelui de cercu, precumu si preutul locale spre a-le substerne vicariulu ori protopopulu seu, pentru ca fiacare in sfer'a sa séu si in contielegere reciproca se-si exercite influinti'a, si se se esecute sila prin pedése in bani si manarea la drumu ori altu lucru alu satului.

8. Se se renfintieze comisiunea scolare cumu a fostu sub regimentu si asemenea si inspectoratulu scolare mirenescu pentru intregu districtulu, ér' ordinariatele respective se se provóce si róge a-si dá binecuvéntarea la acést'a, fiinduca districtulu e patronulu si fundatoriulu scóleloru.

9. Inspectiunea locale cu preutimea si comitetulu comunale se aléga pe baiatii cei mai talentosi si mai sanetosi, de parinti mai cu putere spre a-i dá la scólele triviale din Prundu, Monoru, St. Georgiu, Zagra si Telciu. —

Scóla din Monoru decadiuta de trei ani se se renfintieze si substituinduse unu invetiatoriu bunu, se se provóce d. Cotrusiu cu manuducerea lui. — Primindu Dsa acést'a sarcina nobile, promise a mérge la Monoru si a siedé acolo la inceputu mai multu tempu, ér' dupa aceea a merge acolo din candu in candu cate pe o di dóue, spre a conduce pe invetiatoriulu celu nou pana se va decide despre intrebarea pensiunare; sale si se va pune acolo unu dascalu statatoriu. Pentru acést'a precumu si pentru ostanelile puse mai nainte pentru aceea scóla, i se votá multiemita.

10. Pentru inaintarea pomaritului se se adstringa comunitatile, cá dupa marimea loru se rumpa din loculu

comunale cate 2—5 jugere de pamentu pentru gradinã de pomaritu, séu unde nu e locu comunale se se cumpere din fondulu scolastecu si se se dee invetiatoriloru spre cultivare si folosire cu indatorirea cá in totu anulu se se sémene celu pucinu 60 de stangini patrati cu sémintia de pomi, se rasedésca celu pucinu 400—500 si se oltiésca bateru 100—200.

11. Dascalii cei deliginti si cu sporiu atatu in invetiarea prunciloru din elementele scientiloru, catu si intru inaintarea pomologiei se fa remunerati si premiati, ér' cei ce nu voru arata inaintare, dupa dóue admonitiuni se fa indreptati din categoria antaiu la gradulu clasei a dóua, si neindereptanduse se se esmita din sierbitiu dupa formele aratate mai in susu. — Pe lenga acésta s'a denumitu o comisiune, cá sese stato-résca cateva puncte principali cá indreptariu in acestu obiectu. —

Varietati.

Cuprinsulu Fasciórei a cincea din Tesaurulu de monumente istorice pre lun'a Noemvre. Bisseli, Michael Wallachiae Waywoda. (Bataia de la Nicopoli si excursiunile de preste Dunare. Intrarea lui Michaiu in Transilvania. bataia cu Bathori Cardinariulu ocuparea Transilvaniei. mórtea Cardinariului. Tóta lumea, plina de numele celu mare alu lui Michaiu. Multi Turci se facu Crestini. Sultanulu, prin soli tramisi anume dela Constantinopoli, felicitá pre Michaiu Vitézulu. Michaiu ocupa Moldavia. Cererile lui Michaiu catra Curtea imperiale. Certele cu Basta).

Fascióra urmátoria in care se termina scrierea lui Bisseliu pre langa Notele nóstre care voru fi scurte, va cuprinde si unu facsimile de o scrisóre a lui Michaiu Voda catra Sigismundu III. regele Poloniei, litografita intréga dupa originalu. — Numerulu abonatorulu nostri atatu e de micu, incatu, cu dorere insemnamu ca nici de cumu nu suntemu inca in stare de a poté litografá mai multe portrete, planuri, s. a. nici chiaru portretulu lui Michaiu din Bisseliu. Cu tóte aceste, miculu numeru de abonati intru nimicu nu ne va impedecá de a merge inainte, publicandu cu esactitudinea de pan' acumu aceste Monumente de atata importantia pentru istoria nationala.

Cu fasciőr'a urmatőria care va fi a sfiesca, se impinesce o diumetate de anu (siese luni)! Toti acei onorabili domni carii au respunsu abonamentulu numai pre o diumetate de anu, cu onőre sunt invitati, se binevoiėsca a responde restulu si pre urmatőrea diumetate anu, pentruca se li se pőta tramite si fasciőrele urmatőrice, si se pőta apoi avé unu tomu intregu la finitulu anului. Si cu atatu mai vertosu se nu intărdie cu tramiterea baniloru, fiindu-ca dupa nestramutatele regule ale acestei Redactiuni, nimerui nu se pőte tramite nici o fasciőr'a, fara a fi respunsu inainte abonamentulu.

-- Anulu acestei publicatiuni periodice se socotesce dela diu'a 1. Iuliu a fia-carui anu, pan' la diu'a 1. Iuliu a anului urmatoriu. Prin urmare, primul anu alu publicatiunei nősre, se va finí la di 1. Iunie 1863.

— Grupurile cu banii de abonamentu se se tramita francate de catra d-nii abonati, fiindu-ca porto la posta privesce pre domnii abonati, őr'a nu pre Redactiune.

— Scrisori nefrancate nu se primescu.

— Numele, famili'a, locuinti'a domniloru abonati, se fia curatu scrise.

— Este una din regulele nestramutate ale acestei Redactiuni: de a nu tramite nimerui nici cartea nici cui-tanti'a, inainte de a fi priiriti de Redactiune banii abonamentulu.

— Ver'ce neregularitate in priimirea fasciőreloru, ori aici in capitale ori in judecie, se ni se aduca la cunoscentia fara intardiare, pentruca si noi se potemu trage la raspundere, séu pre impartitori séu pre oficiulu postal; cu atatu mai vertosu, fiindu-ca, fasciőrele tiparindu-se tőte in numeru egal, daca se perde numai un'a singura, se face manca oper'a intręga.

Articolele, documentele dinpreuna cu notele esite pan' acumu in acestu Tesauru, ne dau destula garantia de marea importantia ce o va avé acestu opu in istori'a nőstra nationala. Elu face o epoca in studiulu istoriei nőstre, elu va luminá multe parti umbrite ale acesteia, si istoriculu ce-lu va consultá va affá fora ostenęla consiliu chiaru si securu. Ei! apoi pe lunga tőta acęsta mare importantia a opului seu, pe lunga totu pretiulu atatu de moderatu autorulu se fia silitu totusi a se plange de nepesarea publiculu! Nu scimu

pecatu lu-voru fi imbraciosiatu cei de peste Carpati, la cari pentru alte lucruri mai multu rele, de catu bune nu lipsescu nici odata galbinii, dar' la romanii din Austri'a trecu cu totul numai 22 de esemplare, audi numai 22 de esemplare! Se pőte pricepe din astea usioru cata nepesare de amendőue partile.

Alte staturi dau sume enorme de bani unoru barbati, cá se cerceteze bibliotecele de prin diverse cetati, provincii si staturi, si se scőta de prin ele documinte. Ei! dar' d-lu Papiu autorulu Tesaurulu n'a fostu fericitu se capete celu pucinu o pará, ci pe spelese sale a cutrieratu bibliotecele, s'a afundatu in pulberea loru si a scosu aurulu, care adi vrę se-lu strapuna in proprietatea fia-carui, dar' noi nepesatori si cá nerecunoscatori nu-lu primimu, nu vremu se ni-lu castigamu. Speramu inse ca d'acumu inainte vomu pricepe mai bine insemnatatea acestui opu, si-lu vomu imbracisiá mai cu caldura.

Canii flamendi.

Unu poteiu de cani hupiti
Si de fōme carligiti,
Vedu intr'unu riu nisce piei:
„Acumu suntemu fericiti,“
Disera ei intre ei.

Toti se 'ndése 'n acelu locu:

Unulu tinde lab'a,
Altulu baga botulu,
Dá reu merge tréb'a,
E nimica totulu,

E desiertu ori-ce midjlocu;
Caci riulu őr'a afundu
Si pieile stá pe fundu.

Toti siedea si se uitá,
Si cu gurile cascá,
Nu sciau ce se s' abata
Cum se scót' acea bucata.

Unulu din cei mai bebrani,
Mai suatosu mai luminatu,
Dęce catra sotii cani:

„Ét' unu midjlocu am afflatu,
„Se ne punemu si se bemu
„Pan' ce riulu vomu secá,
„Si-atunci pieile le-avemu,
„Si-'omu mancá, ne-'omu ospetá.“

„Asiá-i“ audi pe ice pe cőle:
Canii suatulu au primitu,
Si-o iau toti la lipaitu,
Si beu pan' se 'ntendu pe fōle.
Nici asiá nu potu stá 'n urma,
Unii vreu cá se se scőle,
Ap'a multa inse-i curma.

Unulu icea morae,
Altulu cőlea sforae;
Jacu intinsi inflati de apa
Si peste pucinu toti crępa.
Astu-feliu pieile remanu totu unde au fostu,
Dara o! sermanii cani pieru cu suatulu prostu.

* * *
Suaturi prőste o! dau multí,
Si-apoi vai dęca le-asculti:
Necumu starea se-ti imbuni
Dar' si capulu ti-lu repuni.

Densusianu.